

Barışın Ozanı Oğuz Tansel

Prof. Dr. Aysıt Tansel

30 Ekim 1994'te aramızdan ayrılan şair, halkbilimci **Oğuz Tansel**, 7 Aralık 2007 günü Orta Doğu Teknik Üniversitesi'nde, "Barışın Ozanı Oğuz Tansel" adlı bir toplantıyla anıldı. Bu yazıda, o toplantının satırbaşlarını Tansel'in yaşam öyküsüyle bütünleştirerek aktarmak istiyorum. Oğuz Tansel sanatçı olmanın yanı sıra bir öğretmendi.

Geriye dönüp baktığımda, Oğuz Tansel'in öğretmenliğinin tüm amacının okumayı, Türkçe'yi sevdirmek; ana dilin tadına vardırarak üzerine kurulmuş olduğunu düşünüyorum. 1950'li yıllarda sık sık müfettişlerce denetleniyordu. Sevgiyle andığı bu müfettişlerden biri **Ziya Karamuk**'tu. Bu denetimlerden birinin nedeni öğrencilerine Türk Dil Kurumu'nun Türkçe sözlüğünü önermiş ve aldırmasıydı. Sözlüğe gerçekten çok önem verirdi. Her çocuğuna ciltli, üzerine her birinin adı yazdırılmış bir Türkçe sözlük armağan etmişti. **Ülkün Tansel**'in hâlâ sakladığı bu sözlük Cumhuriyet Basımevi: İstanbul 1945 tarihli. Yıllar sonra torunu Sepren Tansel'e de Türk Dil Kurumu'nun Resimli Türkçe Sözlük'ünü armağan ederken (1979) şu satırları yazacaktı: "*Sepren Tansel'e, Tezcene sağlıklı büyümesi, bu pusatı kullanmaktan bıkmaması, iyi yararlanması için. -Oğuz Tansel*"

Genelde, öğretmenlerce angarya sayılan okul kitaplıklarının sorumluluğunu hep Oğuz Tansel üstlenirdi. Bununla da kalmaz, her sınıfta bir sınıf kitaplığı kurdururdu.

Nurullah Ataç öğretmeni olmuştu. Dilde Türkçeleşmeden yanaydı. Öğretmenleri Nurullah Ataç'ı, **Abdülbaki Gölpınarlı**'yı, genel yazmanlığını yaptığı Konya Öğretmenler Derneği'nde konuşmalar yapmaya çağırılmıştı. **Mehmed Kemal** bir Konya akşamında rastlantı sonucu karşılaşmış tanışmalarını anlatır. Bir başka yazısında da, "*Konya denince aklımıza Oğuz Tansel gelirdi,*" der. Gerçekten de Konya'ya gelen dostları, otele inemez; evimi-

Oğuz Tansel çalışırken. (Ören 1985)

ze konuk olurlardı. Konya'daki tüm ilerici sanat etkinliklerinin kaynağı Oğuz Tansel'di. Konya'nın resim sergisi olayıyla tanışması Oğuz Tansel'in sanatçı dostlarını birbiri ardına Konya'ya çağırması sonucu gerçekleşmişti. Dahası, ağırlığını koyarak Konya'nın ileri gelenlerinden nazının geçtiklerine resim satın alırdı.

Oğuz Tansel öğretmenliğe 1935 yılında, İstanbul Pertevniyal Lisesi'nden mezun olduğu yıl (1934) başlamıştı. O yıl Mardin'e gitti; Orada, Kumkapı Ortaokulu'nda matematik öğretmenliği yaptı. Daha sonra İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Türkoloji bölümünde okudu. Manisa-Akhisar'daki Türkçe öğretmenliğinden sonra askere çağırıldı. İkinci Dünya savaşı yıllarıydı. Ağrı'nın Doğu Beyazıt ilçesinin Orkof köyünde topçu subayı olarak sınırı bekledi. İki yıl süren bu görev sırasında, eşi, edebiyat öğretmeni **Kalbiye Tansel** ile -Orkof'a 3-4 aylıkken gelen oğlu- **Ülkün Tansel**, kendisine eşlik ettiler. Terhis olduktan sonra, İstanbul'a dönüştü ikinci kez askere çağırıldı. Daha sonra Eskişehir, Çifteler Köy Enstitüsü'nde çalıştı. Burada, oğlu, eşi ve kendisinin yirmi yıl taşıyacakları sıtma hastalığına yakalandılar. Her üçü de yılda 2-3 kez sıtma nöbetine tutulur oldular. Sıtma nöbeti ateş ve titremeyle gelir ve onları yatağa düşürdü; bunu

1960ların başlarında Ankara'da çekilen bu fotoğrafta soldan saga sair Oguz Tansel, sair Metin Eloglu ve geçen ay yitirdiğimiz dilbilimci-sair Ali Puskulluoglu goruluyor

önlemek için 'kinin' ve 'atebrin' gibi ilaçlar kullanırlardı. Kinin, bu ilacı alan kişinin tüm bedenini sapsarı yapar; ayrıca kulakta çınlamaya neden olurdu. Annemin daha sonra ömrü boyunca yaşadığı ve ağabeyimin de hâlâ yaşamaya devam ettiği duyma ve kulak çınlaması sorununa bu ilaçlar yol açmıştı. Türkiye'nin sıtmadan temizlenmesi Cumhuriyet tarihinin en önemli kazanımlarındandır. Oğullarının çok etkilenmesi üzerine, başka bir yere atanmayı istediler. Kendilerine Adapazarı ve Amasya önerildi. O sırada Adapazarı'nda yeni deprem olmuştu (1943). Bu nedenle Amasya'yı istediler. Amasya'da da deprem oldu; üç ayı çadırlarda geçirdiler. Amasya Ortaokulu'nda müdür yardımcılığı ve Türkçe öğretmenliği yaptı. Eşi, edebiyat öğretmeni Kalbiye Tansel de Türkçe ve Fransızca öğretmenliği yaptı. Daha sonra Konya'ya atanarak öğretmenlik yaşamının büyük bölümünü Konya'da geçirdi; 1969'da otuz yıllık öğretmenlikten sonra, sağlık nedenleriyle emekli oldu.

Konya'daki öğrencilerinden **Dr. Nijat Gürsoy** Oğuz Tansel için yıllar sonra şunları yazacaktı: "Öğretmenlerimiz arasında biri diğerlerinden çok ama, çok farklı idi. Bizlere o derece farklı davranıyordu ki, her birimize ayrı ayrı, kişilikli büyük adam muamelesi yapıyor, her birimizle tek tek ilgileniyordu. Bu büyük insan Oğuz Tansel'di.

Oğuz Tansel, çok kısa bir zamanda bizi okul kitaplarının dar çerçevesinden büyük bir ustalıkla

çıkardı; bütün gücüyle okuma sevgisini aşılamağa çalıştı. Ortaokul birinci sınıftan başlayarak bize Milli Eğitim Bakanlığı'nın yayımladığı klasikleri okumaya, onları okutmaya ve sevdirmeye çaba gösterdi. Bu kitapları, eski Yunan klasiklerini sınıfa getirir ve bizlere okurdu. Onun klasikleri bize okurken aldığı zevki aradan bunca yıl geçmesine karşın hiç unutamam. İnanılması güç bir tad alarak bize kitap okumaktan nasıl mutlu olduğunu anlatmak gerçekten imkansız.

Öğrencilerine açık fikirli olmayı, her şeyi akıl yoluyla çözmeyi bıkmadan usanmadan anlatırdı. Onun hemen her derste kullandığı bir söz vardı: 'Aklınızı kullanın.' Bunu hep tekrarlar; herkes aklını kullansa dünyada sorun kalmaz derdi.

Sanatın her dalına büyük ilgi ve saygı duyar; bizlere de bunu aşılamağa çalışırdı. Kitapların yanı sıra sınıfa resim de getirdiğini hatırlıyorum.

"Öğrencilerine ne düşüneceklerini değil, akıllarını kullanarak kendi yollarını bulmalarını öğretmeğe çalışmıştır..." (*Üç Kanatlı Masal Kuşu: Oğuz Tansel*, hazırlayan: Metin Turan, Ankara, Ürün yayınları, 1996, sayfa:25).

Öğretmenlik yaşamları boyunca, babam Oğuz Tansel ve annem Kalbiye Tansel, hiçbir gün para karşılığı ders vermediler; hiçbir armağanı kabul etmediler. Ama, ihtiyacı olan öğrencilere para almadan ders verdikleri, yardımcı oldukları çok olmuştur.

İlk şiir kitabı *Savrulmayı Bekleyen Harman*'ın yayımladığı 1953 yılında Konya'ya yerleşeli beş yıl olmuştu. O yıllarda Konya'da kiralık ev bulmak zordu. Bir yıl Hacı Hasanbaşı semtinde oturduktan sonra öğretmen Faik Bey'in Köprübaşı semtindeki, bahçe içinde, iki katlı kerpiç evine taşınmışlardı. Tuvalet evin bahçesinde, dışarıdaydı; su bahçedeki çeşmeden taşınıyordu. O yılların Konya'sında sabahları, tıpkı köylerdeki gibi inekler evlerden salınır; çoban onları bütün gün otlattıktan sonra geri getirirdi. Her inek kendi evini bulur; kafasıyla kapıyı iterek açar, avluya girerdi. Genç bir İstanbul'lu hanım olan edebiyat öğretmeni -aynı zamanda üç çocuk annesi- Kalbiye Tansel, Konya Lisesi'ndeki derslerine "tayıör"leri ve topuklu ayakkabılarıyla kenti bir baştan bir başa yürüyerek geçip giderdi. Öğretmenliğini aksatmadan devam ettirirken, o zamanların Konya'sında çocuklarına bakıcı bulmakta çok zorlanmıştı.

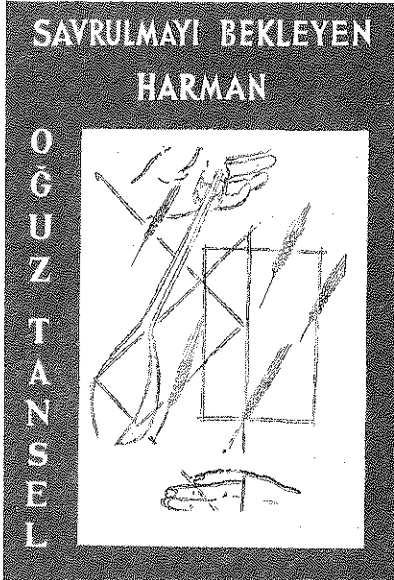
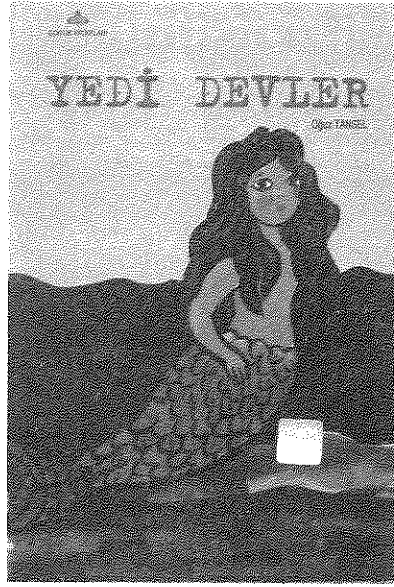
O yıllarda, Türkiye'nin dışıyla, dünyayla bağlantı kurmanın tek aracı radyoydu. Yakın öğretmen arkadaşları, İngilizce-Fransızca öğretmeni Mete Kargalık, resim öğretmeni Sadettin Çağlarca, Nabi Dinçer'le ve terzi Mehmet Olcay'la evimizde buluşulur; radyo

dinlenir, dünya olayları yorumlanırdı. Biz küçükler, onların çevresinde oturduğu masanın örtüsünün etekleri içine gizlenir, anlamadan konuşulanları dinlerdik. İnsanları ağır biçimde karalamak için komünist olduklarını söylemenin yettiği günlerdi.

7 Aralık 2007’de, Orta Doğu Teknik Üniversitesi’nde **Barışın Ozanı Oğuz Tansel** adlı anma toplantısına gönderdiği yazıda şair ve çevirmen **Kemal Özer** şunları yazmıştı: “...1940’lara gelindiğinde şiir hem siyasal, hem sanatsal kuşatma altındadır. Siyasal kuşatma altındadır; çünkü, sözünü söylemesinin önüne engeller dikilmektedir. Yasaklarla, kısıtlamalarla çevrilidir. Aynı zamanda sanatsal kuşatma altındadır. ...Sanatsal kuşatmaların başında Garip şiirinden uzak durma gereği yer alıyor. Bir başka gereklilik de Nazım Hikmet şiirinin çekim alanı dışına çıkmaktır.

...Kaçınmalarla eldeki olanakların kullanımı, ister istemez bu kuşağın şiirine ortak söyleyişler, ortak içerikler getiriyor. Oğuz Tansel’in şiirine baktığımızda, onun söz konusu genel görünümünün en çok dışına çıkan ozanlardan birin olduğunu görüyoruz.”

Konuşmacılardan ozan **Eray Canberk**, Tansel’in şiirleri için şunları söyledi: “...Bu şiirler bende çağrışımlar yapıyor; eskil bir dünyanın yeni sesi gibi geliyor bana. Şiirlerde yalnız doğa yok; doğayı seven ama doğayla didişerek barış içinde yaşamak isteyen, doğaya insanmış gibi davranan biri var.” Doğaya insanmış gibi davranmak – işte günümüzde uygar ülkelerde henüz az sayıda insanca benimsenen doğa-insan ilişkisinin temel düşüncesi bu. Doğayı, dağları çok severdi. Kuş, çiçek, ot bitki türlerini adlarıyla, özellikleriyle tanırdı. Konya’da bir dönem dillere destan bir gül bahçesi türetmişti. Gerçekten de, dostu **Salah Bırsel**’in sözleriyle Oğuz Tansel, “bir doğa vurgunudur. Dağlarda duman duman ormanlardan, karlı uçurumlarda mavi sabahlardan geçip gider.”

İyi avcıydı Oğuz Tansel. Yalnızca uçara atardı. Duran canlıya, kuşa, tavşana atmazdı. Avlandığı Belçika yapısı çifti babası liseyi bitirdiği yıl armağan etmişti ona. Hafta sonlarında kendisini doğaya atardı. Cuma akşamından yatılı ava gittikleri olurdu. “Varidat müdürü” Karadenizli Fahri Bey yakın av arkadaşıydı: “Sen bu dereleri yavrum yaylayamazsun / Derindir dereleri boylayamazsun...” onun sık söylediği bir türküydü.

Yine ozan Eray Canberk’le sürdürelim sözü: “... Tansel’in şiirinin temelinde ya da arka düzleminde Sümerlerden, Hititlerden gelen eskil bir Anadolu uygarlığı var. Anadolu halklarının birbirine devreden uygarlıklarının kültürü var...”

...daha özellikli söylersek, Anadolu Halk kültür birikimini kendi süzgecinden geçirerek bir bileşime ulaşmıştır. Bir halk bilgesinin, bir kırsal kesim insanının doğasından kaynaklanan saygıyla kurmuştur şiirini. Elbette bu şiirin iskeletini Tansel’in aydınca bakışı ve çağcıl kültürü, toplumcu-gerçekçi dünya görüşü oluşturur.

...Bence Tansel’in en özgün yanı, aynı kara parçasında boy atan eskil uygarlıkların şiiriyle, halk şiirimizin bir bileşimini yapmış olmasıdır. Bu şiirde insancılık, barışçılık, özgürlükçülük, toplumculuk damarları sonunda bir ana damar olarak birleşir.”

Evet, ille de özgürlük. **Nikos Kazancakis**’in *El Greco’ya Mektuplar* adlı kitabında söylediği gibi: “Birçok balık denizde mutluluk içinde yüzüyor ve oynayıyordu. Ve birden aralarından bir kırlangıç balığı kanatlarını açmış, bir hamle yapmış, hava almak için denizin dışına fırlamıştı. Yaşamı boyunca suyun içinde yaşamaya karşı çıkıyordu. Yazgısını aşmak, özgürce havayı solumak, kuş olma isteğini duymuştu. Yalnızca bir an için, dayanabildiği kadar. Ama bu yeterdi. Bir şimşek kadar kısa olan bu an sonsuzluktu.”

Sanatçı Oğuz Tansel de, özgürce soluk alabilmek için sudan dışarı sıçrayan, kendi sınırlarını zorlayan bir balık gibi yaşadı.

Türkçe, Bir Sözcüsünü Daha Yitirdi

Dilbilimci, şair ve edebiyatçı Ali Püsküllüoğlu, 73 yaşında aramızdan ayrıldı. 26 Haziran'da Ankara'da yaşamını yitiren, 20'den fazla Türkçe sözlük yazarı Püsküllüoğlu, 27 Haziran günü Küçükesat Camisi'nde düzenlenen cenaze töreninden sonra Gölbaşı Mezarlığı'nda toprağa verildi.

Yaşamı boyunca çiftçilik, gazete satıcılığı, sinema biletçiliği, avukat yazmanlığı, gazetecilik ve yayıncılık gibi birçok meslekte çalışan Püsküllüoğlu'nun ölümü, sanat, edebiyat ve yayın çevresinde derin üzüntü yarattı.

Ali Püsküllüoğlu Kimdi?

Çalışkanlığıyla tanınan şair, dilci Ali Püsküllüoğlu Adana'nın (şimdi Osmaniye ilinin) Kadiri ilçesinde, 1 Ocak 1935'te doğdu. Kadiri Cumhuriyet İlkokulu ve Kadiri Ortaokulu'ndan sonra Mersin Lisesi'ndeki öğrenimini hastalığı nedeniyle sürdüremedi (1952). Yıllar içinde kendi kendini yetiştirdi.

Kadiri'de, Adana'da ve İstanbul'da çeşitli işlerde çalıştı. Bunlardan çiftçilik, gazete satıcılığı, sinema biletçiliği, avukat yazmanlığı, redaktörlük, gazetecilik ve yayıncılık anılabilir. İstanbul'da Çevre Yayınevi'ni kurdu (1959). Kadiri'de *Karacaoğlan* adlı haftalık bir gazete çıkardı (29 Temmuz 1960, 12 sayı). 1960-83 arasında TDK'de Yayın ve Tanıtma Kolu uzmanı olarak çalıştı. TDK'ye 1983'te el konulması üzerine kurumdan istifa ederek ayrıldı, bir süre sonra da emekli oldu. Daha sonra dil ve yazın çalışmalarını Ankara'da sürdürdü.

Öz *Türkçe Sözlük* kitabı 12 Mart döneminde toplatıldı ve bir buçuk yıl süren yargılama sonunda aklandı. Çocuklar için bir Türk şiiri seçkisi olan ve Kültür Bakanlığı'nca yayımlanan *Kırlangıcın Kanat Vuruşu* da 12 Eylül döneminde savcılıkça soruşturuldu ve takipsizlik kararı verildi.

Dil Derneği'nin ve Edebiyatçılar Derneği'nin kurucularından olan Püsküllüoğlu, evli ve bir çocuk babasıydı.

Şiirleri İngilizce, Arapça, Fransızca, Rusça, İsveççe, Sırpça gibi dillere çevrildi. Şiirleri, anlatıları ders

kitaplarında yer aldı. *Bilim ve Ütopya* dergisi "İz Birakanlar" bölümünden birini ona ayırdı (Nisan 2004). *Çağdaş Türk Dili* dergisi, ayrıntılı özgeçmişini ve kendisiyle ilgili geniş bir kaynakçayı okurlarına sundu (Mayıs 2004). Şiir dergisi *Dize* de Haziran 2004 sayısını "Ali Püsküllüoğlu Özel Sayısı" olarak yayımladı.

Ozanlığının yanı sıra dil ve sözlük alanındaki çalışmalarıyla da kendini kabul ettiren Püsküllüoğlu'nun yirmiyi aşkın sözlüğü yayımlandı. Bunların ve şiir kitaplarının birçok baskısı yapıldı.

Aldığı Ödüller: *Nasrettin Hoca* ile 1981 TDK Çocuk Yazını Ödülü; "*Gül, Sevgili Yurdum*" dosyasıyla 1983 Toprak Şiir Ödülü ve "*Zamansız*" adlı dosyasıyla 2005 Yunus Nadi Şiir Ödülü.

Yaşlanmış Bir Gemici Gibi

*Ben bir korsan gemisinde doğup büyüyen
Denizciye benzerim,
Kalbim kavgalara ve fırtınalara alışık;
Tayfalar gibi canım sıkılır karada
Bir hasta gibi eririm.*

*O dalgalar ki açık denizlerde
Korkunç yolculuklarımda benimle birlikteydi;
Her çığlıkta martılar selamlardı beni
Günlerce yemsi kalmış martılar.*

Ali Püsküllüoğlu